

CIMITIRUL EROILOR DIN MUNICIPIUL BISTRIȚA ȘI REALIZATORUL ACESTUIA – PREOTUL MILITAR ONIGA I. POMPEI. REPERE ISTORICE

Dr. Aurel PENTELESCU*
Dr. Dumitru STAVARACHE**

În partea de nord-vest a municipiului Bistrița, capitala actualului județ Bistrița-Năsăud, pe o colină – dincolo de calea ferată Bistrița-Prundu Bârgăului și de șoseaua de centură, din care se desprinde drumul spre Dumitra și Năsăud – se află cimitirul orașului: impresionant de mare și înțesat cu cruci, având intrări în ambele părți; la cea dinspre gară, unde s-a construit de dată recentă o mare capelă, se ajunge lesne, străbătând mai multe străzi, chiar de la catedrala ortodoxă a orașului, preț de cel mult trei sferturi de oră, pe jos.

La marginea dinspre oraș a cimitirului, pe loc șes, în lungul aleii ce unește cele două intrări (în partea dreaptă cum vii dinspre gară) se află cimitirul eroilor: lucrare monumentală, impresionantă prin măreția ei, în ansamblu, cât și prin detalii constructive – „adevărată podoabă pentru cinstirea eroilor“, cum s-a spus în epocă, la data sfințirii: 28 august 1938, de către Episcopul Armatei, General de brigadă Dr. Partenie Ciopron.

În cele ce urmează, câteva repere istorice despre realizarea acestui cimitir al eroilor și cel care a plinit lucrarea – preotul căpitan Oniga I. Pompei, confesorul garnizoanei Bistrița din anii 1930-1940. Mai întâi despre acesta, pe baza însemnărilor sale memorialistice, din anul 1988, aflate în manuscris¹.

---

* Membru al Comisiei Române de Istorie Militară.

** Membru al Comisiei Române de Istorie Militară.

¹ Oniga I. Pompei, *Însemnări pentru urmași*, 1988, manuscris, circa 80 pagini. Dumitru Stavarache l-a cunoscut îndeaproape pe preotul Oniga I. Pompei, care a domiciliat, din 1940, în București, str. General Dr. Demostene Atanasie, nr. 2; a convorbit în mai multe

Preotul Oniga I. Pompei

Preotul Oniga Pompei s-a născut la 5 septembrie 1902 în localitatea Micoșlaca, jud. Alba, lângă Ocna Mureș, pe malul stâng al Mureșului, nu prea departe de localitatea Mirăslău, spre Aiud, ca fiu al preotului Ion Oniga și al preotesei Domnica, fiind al patrulea din cei șase copii ai familiei. A urmat școala primară în satul natal, apoi și-a continuat studiile la Ocna Mureș, la Budapesta (de unde a plecat să participe la marele act al Unirii de la Alba Iulia, în 1918) și la Cluj, unde a absolvit, în anul 1925, Academia Teologică Ortodoxă. Ulterior a urmat Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj, califi-

cându-se profesor. După o perioadă de profesorat, ca profesor de religie și pedagogie, la Turda, în anul 1929 a participat la concursul pentru un post de preot militar ortodox, organizat de Inspectoratul Clerului Militar, prezidat de Episcopul Armatei, General de Brigadă Ioan Stroia, calificându-se primul din cinci candidați. La 10 decembrie 1929 a fost numit preot militar, cu gradul de căpitan asimilat, la Regimentul 11 Infanterie din Galați și confesorul garnizoanei Galați², funcție în care a profesat doar timp de un an, când, din cauza stării de sănătate (boala Basedow, operat) a fost mutat la Regimentul 84 infanterie din Bistrița și numit confesorul

---

rânduri cu acesta și a intrat în posesia unei copii xerox a amintitelor *Însemnări* și a diverselor documente și fotografii, în fotocopii sau fotografii.

² Cf. Ordinul Ministerului de Război nr. 271116 / 1929; Înalț Decret nr. 943 din 18 martie 1930, în „Monitorul Oficial” nr. 68/1930.

garnizoanei Bistrița, începând cu data de 1 octombrie 1930³.

De precizat că, la 25 noiembrie 1929, la 27 de ani, Pompei Oniga s-a căsătorit cu domnișoara Alexandrina-Elena Ungureanu, profesoară de istorie la Liceul de fete din Blaj. În *Însemnări pentru urmași*, preotul Oniga Pompei consemnează: „Dumnezeu m-a învrednicit să iau în căsătorie o ființă ideală: bună, cuminte, frumoasă. M-a ajutat mult în viața mea”⁴. Într-adevăr, preoteasa Alexandrina l-a urmat cu devotament, ca preot militar, mutat dintr-o garnizoană în alta. A trecut la Domnul la 31 octombrie 2004. Din păcate nu l-a dăruit cu copii.⁵

În garnizoana Bistrița, preotul militar căpitan Oniga Pompei a activat timp de zece ani, de la 1 octombrie 1930 la 15 septembrie 1940, când, în urma Dictatului de la Viena, unitățile Armatei Române au părăsit teritoriul cedat, garnizoana Bistrița aflându-se în această situație tragică. După cum vom arăta, acest deceniu din activitatea preotului militar Oniga Pompei rămâne ca fiind cu împliniri importante: realizarea cimitirului eroilor din orașul Bistrița, inclusiv monumentul eroilor din acest cimitir; amenajarea capelei militare a garnizoanei Bistrița ș.a. La 8 iunie 1940 a fost avansat la gradul de maior asimilat⁶. Avea 38 de ani.

Perioada 15 septembrie 1940 - 1 octombrie 1946, când silit a trecut în rezervă, după ce în prealabil fusese disponibilizat, la 9 august 1946, a fost, în condiții de război, una destul de frământată. În trenul de marfă cu care s-a evacuat Regimentul 84 Infanterie din Bistrița a îmbarcat tot ce a putut demonta din capela militară. După multe peripeții, garnitura de tren a ajuns la Câmpulung Muscel. Ulterior, regimentul a fost desființat și preotul maior Oniga Pompei mutat în București, fiind repartizat pentru mobilizare la Batalionul 8 Vânători, confesor, iar apoi mutat confesorul Diviziei 8 Infanterie, cu care a făcut campania anului 1941 (22 iunie-16 octombrie 1941), până la cucerirea Odesei. În perioada 1942-1943 a fost confesorul

---

³ Cf. Ordinul Ministerului de Război nr. 1041/ 1930; Înalț Decret nr. 3305 din 15 ianuarie 1931.

⁴ Vezi Nota 1.

⁵ Idem.

⁶ Cf. Livret de Serviciu Militar (Oniga Pompei, contingentul 1924) din Arhiva familiei.

garnizoanei Ploiești, iar în anii 1944-1946, confesorul garnizoanei București. Întrucât a fost pe Frontul de Est, trecerea în rezervă, în toamna anului 1946, s-a făcut fără drept de pensie și nici parohie nu a putut ocupa. Până în anul 1952 a lucrat ca zilier necalificat, apoi a fost angajat, timp de 15 ani, la o cooperativă ca lucrător calificat, și în mediu toxic, când, în 1967, la 65 de ani, s-a pensionat⁷. A decedat la 20 septembrie 1998, în vârstă de 96 ani.

În *Însemnări pentru urmași*, preotul Oniga Pompei relatează pe larg împrejurările în care a ajuns în decembrie 1930 la Bistrița, numit confesor al garnizoanei, când „pentru îndeplinirea misiunii mele de preot nu aveam nimic, nici cel puțin un patrafir (epitrahil, n.n.) – pe care l-am împrumutat de la biserica din localitate”⁸. Nici capela militară nu exista, iar cimitirul eroilor „lăsa mult de dorit”⁹. A purces cu mare râvnă (avea împliniți 28 de ani) la realizarea celor de trebuință pentru îndeplinirea misiunii sale, reușind în câțiva ani, ajutat de comandantul garnizoanei, de ofițerii de acolo și familiile lor, să amenajeze capela militară într-o sală mare pusă la dispoziție,

Cimitirul eroilor din Bistrița în timpul lucrărilor de amenajare

dotând-o cu cele necesare cultului, astfel încât a fost sfințită la 8 noiembrie 1935 de Episcopul Armatei Ioan Stroia.¹⁰

Cât privește cimitirul eroilor din orașul Bistrița, preotul Oniga Pompei relatează: „În primăvara anului 1933, Generalul de Divizie Prodan Ion, comandantul

⁷ Oniga I. Pompei, *Însemnări pentru urmași...*, f. 63-68.

⁸ *Ibidem*, f. 8-10.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, f. 16.

Corpului 6 Armată din Cluj – un om sever și bine pregătit – a venit într-o inspecție inopinată în garnizoana Bistrița, care a produs senzație în toate unitățile garnizoanei. Ultima inspecție a avut-o la cimitirul eroilor. La conferința ținută după inspecție cu toți ofițerii și comandanții de unități a întrebat: «Cine se ocupă de îngrijirea cimitirului eroilor?» I s-a răspuns că primăria orașului. A dat ordin ca toți comandanții de unități și preotul militar să se deplaseze cu trăsurile unităților la cimitir. Acolo a constatat, trecând prin fața mormintelor, că sunt în paragină: cu buruieni, fără gard, unele fără cruci. A zis către noi toți, apăsând cuvintele: «Așa știți dumneavoastră să cinștiți memoria eroilor care și-au jertfit viața pentru pământul strămoșesc?» Nimeni nu a îndrăznit să spună un cuvânt. Apoi, către mine: «Părinte căpitan! Te încredințez cu îngrijirea acestui cimitir și ordon: toate unitățile garnizoanei să-ți dea tot concursul lor ca, în timpul cel mai scurt, cimitirul eroilor din Bistrița să aibă înfățișare civilizată: cruci și flori pe morminte». Am răspuns: «Am înțeles, domnule general! Voi duce la îndeplinire ordinul dumneavoastră»¹¹.

Sprijinul acordat de Generalul Savu Cornel, comandantul Diviziei 2 Vânători de Munte și comandant al garnizoanei Bistrița, a fost decisiv pentru preotul căpitan Oniga Pompei în îndeplinirea ordinului primit. Chiar în prima lună s-a reușit să se confecționeze 1.500 de cruci din lemn de stejar, iar dulgherii au cioplit stâlpii de gard și o poartă mare în stil românesc la intrarea în cimitir, dinspre gară. Un număr de 20 ostași au amenajat și aliniat mormintele. Lungimea cimitirului depășea 150 de metri, iar înălțimea gardului, din ștacheți din brad, avea 75 centimetri. De Ziua eroilor din acel an (6 iunie 1933) cimitirul eroilor, în prima sa fază, era amenajat. Mai mult, pavoazarea sărbătorească a cimitirului includea și drapelele tuturor națiunilor beligerante din Primul Război Mondial, dispuse fie pe crucile de la morminte, fie pe aleea din fața cimitirului. În aceea zi, o mare procesiune a fost organizată la cimitir, incluzând militarii garnizoanei, elevii și corpurile didactice de la licee și școlile din oraș, cetățeni de toate categoriile sociale, în frunte cu oficialitățile

---

¹¹ *Ibidem*, f. 12.

orașului. Preotul militar Oniga Pompei a săvârșit slujba religioasă, a rostit o scurtă cuvântare, după care reprezentanții oficialităților din județ și oraș au adus laude pentru lucrarea înfăptuită. „Generalii Iacobici și Savu – relatează preotul Oniga Pompei – m-au luat de braț, m-au așezat între domniile lor și s-au fotografiat cu mine, felicitându-mă pentru munca depusă. A doua zi (7 iunie 1933, n.a.) am fost citat cu Ordinul de Zi nr. 8 al Diviziei 20 Infanterie din Târgu Mureș pentru felul cum a fost amenajat cimitirul eroilor din Bistrița”.¹²

A urmat a doua importantă fază în amenajarea cimitirului, care, în anii 1935-1938, a inclus două etape: a) deshumarea ostașilor amici și inamici căzuți în Primul Război Mondial și îngropați în diferite locuri în zonele Bistrița, Prundu Bârgăului, Tihuța și bazinul Dornelor; b) realizarea unui impunător monument (mausoleu), în cimitir, unde să fie depuse osemintele ostașilor neidentificați; cei identificați urmau să fie reînhumati, pe națiuni (români, maghiari, germani, ruși) în parcele distincte aflate în fața monumentului.

Pentru această importantă acțiune, generalul Savu Cornel, comandantul garnizoanei Bistrița, a desemnat pe preotul căpitan Oniga Pompei să contacteze Societatea „Cultul Eroilor” cu sediul în București, str. Sapienței, nr.6, pe baza unui Raport scris, bine documentat. Ca urmare, locotenent-colonelul Popescu I. a fost trimis la Bistrița ca reprezentant al Societății „Cultul Eroilor” pentru evaluarea situației și implicarea Societății în acest proiect. Într-adevăr Societatea „Cultul Eroilor” a contribuit la realizarea acțiunii cu: a) confecționarea crucilor din beton armat pentru militarii identificați și scrierea identității lor pe cruce; b) plantarea a două troițe din lemn de stejar, sculptate în stil românesc, de o parte și de alta a monumentului; c) un număr de 16 ostași, conduși de un plutonier, specializați în deshumări, cu utilajele necesare¹³.

În *Însemnări pentru urmași*, preotul Oniga Pompei consemnează că până în primăvara anului 1938 s-au deshumat circa 3.300 de morminte, osemintele fiind depuse în osuar (mausoleu/monument),

---

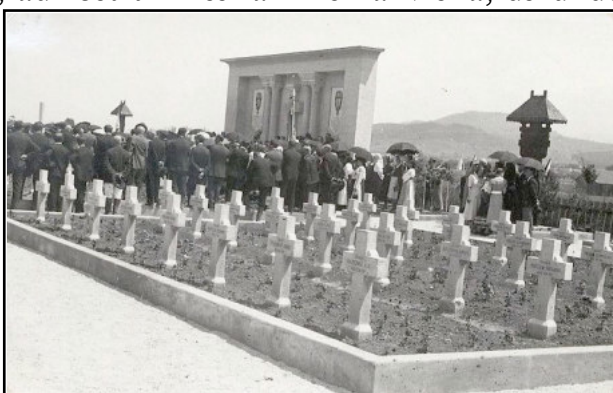
¹² *Ibidem*, f. 14.

¹³ *Ibidem*, f. 16.

cu excepția a 112 militari identificați, care au fost reînhumati în cele patru parcele din fața monumentului, pe naționalități, astfel: unguri, români, germani, ruși. Tot până la acea dată, reorganizarea și construcția cimitirului eroilor din Bistrița era în linii mari încheiată, inclusiv a monumentului/mausoleu/osuar.¹⁴

În context, se impun câteva precizări deosebite. În primul rând, pentru reorganizarea și construcția cimitirului, cu inclusiv monumentul-osuar, s-a organizat, încă din anul 1935, un concurs pentru specialiști, câștigat de arhitectul Schneider din Bistrița. Tot atunci s-a estimat cantitatea de material de construcții necesară. Ca urmare, forurile militare superioare au aprobat 60 de vagoane de materiale, aduse de la Ocna Dejului la Bistrița: 25 vagoane cu pietriș alb și 35 vagoane cu piatră de stâncă, descărcate direct în căruțe și aduse la cimitir, distanță – peste un kilometru. În al doilea rând, cu ocazia deshumărilor s-au găsit mulțime de obiecte personale ale militarilor căzuți, care, sortate cu grijă, au fost depuse la Societatea „Cultul Eroilor” din București. Preotul Oniga relatează cum în mormântul unui general austriac s-au găsit două medalioane cu lăncișoare de aur în jurul gâtului: un medalion cu identitatea defunctului și un medalion cu o cruce din aur. Depuse la ambasada Germaniei din București, au fost trimise familiei la Viena, de unde s-a confirmat primirea lor cu toate mulțumirile de rigoare¹⁵.

Cât privește ansamblul constructiv al cimitirului se impun câteva precizări strict necesare. În jurul fiecăreia din cele patru parcele cu mormintele militarilor identificați s-a construit o bordură

*Inaugurarea cimitirului eroilor din Bistrița,
28 august 1938*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem*, f. 18.

din ciment, cu alei între ele, presărate cu pietriș alb. La fel și printre morminte s-a presărat pietriș alb, iar pe morminte s-au pus iarbă și flori. Între monument și parcele s-au construit două urne mari de circa un metru, făcute din ciment și piatră, pentru ars tămâie și smirnă. De asemenea, în jurul celor două troițe din lemn de stejar, fixate în stânga și dreapta monumentului, s-au realizat borduri trainice din ciment și s-au sădit trandafiri împrejur. În fața fiecărei parcele s-a construit câte o bancă, vopsită în culoare verde, pentru cei care vor vizita cimitirul, să se odihnească. De jur împrejurul parcelelor și a monumentului s-a construit un zid scund din piatră de stâncă, cu două intrări laterale și o intrare principală la alea spre monument. Două coloane ornamentale, construite din piatră și ciment, au fost ridicate la colțurile din fundal ale zidului din piatră, iar la colțurile din față – două firide, fiecare cu patru coloane, închise cu acoperiș drept, și cruce în relief pe cele patru fețe ale peretelui interior¹⁶. Ansamblul arhitectural avea măreție, prin armonia formelor constructive, impunea deopotrivă pioșenie, respect și cinstire nemăsurate pentru cei ce își dorm somnul de veci în țărână, fie aceștia români, unguri, germani sau ruși; fiecare dintre ei au luptat și s-au jertfit pentru patria lor. Iar sub aspect religios, cimitirul eroilor din Bistrița este unul ecumenic, poate primul la vremea aceea din spațiul românesc, unind jertfiții din cultele ortodox, greco-catolic, romano-catolic, protestant (reformate, luteran etc.)

Deja în vara anului 1938, după mai bine de trei ani, cimitirul eroilor din orașul Bistrița era gata pentru a fi sfințit. Sfințirea cimitirului s-a

Slujba religioasă oficiată la inaugurarea cimitirului eroilor, 28 august 1938

¹⁶ *Ibidem.*

făcut la 28 august 1938 de către Episcopul Armatei, General de Brigadă Partenie Ciopron, înconjurat de un sobor de preoți. Mai întâi, în dimineața zilei, la Catedrala Ortodoxă din Bistrița s-a săvârșit Sfânta Liturghie, la care au participat notabilitățile orașului, prefectul județului, comandantul garnizoanei Bistrița, comandanți și ofițeri superiori din unitățile militare bistrițene, reprezentanții tuturor cultelor din oraș, numeroși cetățeni. Apoi s-a organizat o

procesiune, participanții la Sfânta Liturghie au străbătut pe jos distanța de la Catedrală la cimitir. La cimitir, în fața monumentului s-a săvârșit parastasul pentru eroi, în urma căruia Episcopul Armatei, Partenie Ciopron, a stropit cu agheasmă, atât osuarul cu

Sfințirea cimitirului eroilor din Bistrița

peretele monumentului ca fundal, cât și cele patru parcele cu mormintele ostașilor români, unguri, germani și ruși ce au fost identificați.

Participanții la eveniment au putut citi pe plăcile din marmură dispuse pe peretele-fundal al monumentului următoarele: a) pe placa din stânga: „AICI ODIHNESC OSTAȘII / CĂZUȚII LA DATORIE / PE ACESTE LOCURI / ÎN RĂZBOIUL / 1916-1919“; b) pe placa din dreapta: „CONSTRUIT DE / SOC.[IETATEA] „CULTUL EROILOR“, / COMITETUL CENTRAL, CU / CONCURSUL COMITETULUI / JUDEȚEAN BISTRITĂ, ÎN FRUNTE / CU AUTORITĂȚILE / MILITARE ȘI / CIVILE / 1937“¹⁷. Din păcate, *Cuvântul de învățătură* rostit de Episcopul Armatei, General de Brigadă dr.

¹⁷ După o fotografie de epocă.

Partenie Ciopron, nu a fost stenografiat, și nici cuvântările reprezentanților oficialităților locale. A urmat defilarea militarilor, a elevilor și cetățenilor, în ritmul muzicii militare, în fața monumentului.

Potrivit relatărilor memorialistice ale preotului Oniga Pompei, după ceremonialul de sfințire a cimitirului, mulțimea participanților s-a înapoiat în oraș, iar în salonul festiv al Cercului Militar a avut loc o mare recepție. Cu acest prilej au ținut cuvântări: Episcopul Armatei, General de Brigadă dr. Partenie Ciopron; generalul Savu Cornel, comandantul garnizoanei Bistrița; prefectul județului, dr. Nacu Dumitru; primarul orașului Bistrița, dr. Mureșan Cornel; reprezentantul cultului protestant, dr. Monitoris; protopopul greco-catolic Petrunjel Ioan; protopopul romano-catolic Neștianu; reprezentantul bisericii reformate Szigmund Ianoș. Toți vorbitorii au reliefat însemnătatea evenimentului și meritele preotului căpitan Oniga Pompei în realizarea cimitirului eroilor din orașul Bistrița, care se prezintă drept „operă măreață a orașului și unic în tot Ardealul, adevărată podoabă pentru cinstirea eroilor”¹⁸.

O corespondență datată: „Bistrița-Năsăud, 12 octombrie 1938” a apărut în ziarul „Universul”, având următorul conținut: „S.[finția] S.[a] părintele căpitan Oniga Pompei, confesorul garnizoanei locale, a purces acum 4 ani cu deosebită energie și stăruință, vrednicie de toată lauda, la lucru, pentru construcția unui cimitir al eroilor în orașul nostru. După biruirea multor greutăți, după o trudă neodihnită, S.S. a izbutit să ducă la bun sfârșit această operă, care este monumentală, fiind sfințită în vara acestui an de P.S. Episcop al

Vedere frontală, 1940

Vedere din latura dreapta, 1940

Armatei dr. Partenie Ciopron al Alba-Iuliei“. Corespondența „inșera și fotografia portret a părintelui Oniga, având legenda: «S.S. PREOTUL-CAPITAN / ONIGA POMPEI, / confesorul garnizoanei Bistrița»¹⁹.

Mai multe distincții bisericești și laice au răsplătit, oficial, strădaniile și reușitele preotului căpitan Oniga Pompei, în calitatea de confesor al garnizoanei Bistrița și realizator al capelei militare din acest oraș, precum și a monumentului cimitir al eroilor, existent și astăzi. Între acestea, în 1935, distincția bisericească de purtător de „Brâu Roșu“ (în 1946 va primi și distincția de purtător de cruce – „Stavrofor“ și rangul de proto-pop al garnizoanei București), iar ca decorații laice: Ordinul „Coroana României“ în grad de Cavaler, în 1936 și Crucea „Meritul Sanitar“ clasa I-a, în 1937. Ulterior a mai primit: Medalia „Centenarul Carol I“, în 1939; Ordinul „Coroana României“ cu Spade în grad de Ofițer, în 1943 ș.a. La 14 februarie 1946 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel, grad militar cu care a fost trecut în rezervă.

Vrednicia preotului militar Oniga Pompei a fost răsplătită în epocă, s-a impus să fie recunoscută și astăzi. Dumnezeu să-l odihnească!

*Troița din cimitirul eroilor din
Bistrița*

¹⁸ Oniga I. Pompei, *Însemnări pentru urmași...*, f. 20.

¹⁹ *Ibidem*, f. 57.